

Bedřich, Martin; Petráček, Tomáš: *Naděje v dějinách*. Praha : Vyšehrad, 2020. 192 s. ISBN 978-80-7601-309-4

Nestává se často, že by se nějaké knize podařilo stejně tak dobře pojednávat o duchu minulosti jako o přítomnosti. A z minulosti, která je vždy plná střetů, válek, rozmišek, útisku, bezpočtu informací, jmen, událostí, počinů a kontextů, vytěžit a vydolovat přesvědčivou a srozumitelnou nadějí, povzbuzení a konkrétní návody pro přítomnost. A to bez toho, aby byla minulost násilně ohýbána, přibarvována, heroizována, epicky mytizována nebo ideologicky přivlastňována. Právě to se podařilo knižním rozhovorům Martina Bedřicha s církevním a sociálním historikem profesorem a knězem Tomášem Petráčkem (Martin Bedřich / Tomáš Petráček. *Naděje v dějinách*, Praha: Vyšehrad 2020). Marně procházím paměť i knihovnou a hledám za posledních třicet let nějaký srovnatelný příklad. Mám za to, že držím v ruce žhavého kandidáta na Knihu roku. Což je mimo jiné také zásluhou skutečnosti, že bohemista Martin Bedřich kladl Tomáši Petráčkovi otázky s mimořádnou erudicí, nečekanou kompetencí a přitom udržel myšlenkovou konzistenci bez toho, aby rozhovor ztratil čtivost, literární kvality prostředkování živého slova a nezacykloval se do unavujících tematických repetič.

Díky tomu není kniha jen shrnutím dosavadního Petráčkova monumentálního díla a ikonizující oslavou tvůrce, ale v pravém slova smyslu je tvůrčím promyšlením a syntetickým propojováním jednotlivých částí a segmentů Petráčkova bádání. Teprve nyní naplno vyvstávají souvislosti, vazby a vztahy mezi jednotlivými tematickými poli, které Petráček badatelsky obsáhl. A co víc, ani na chvíli, ani na jediném tématu, rozhovor neustrne v záumném uchvacování se minulostí. Vždy se cílevědomě vyklene k významu a smyslu pro současnost. Síla celého textu spočívá v racionálně logické soudržnosti analytického vhledu do jednotlivých otázek a syntetickém propojování různých kontextů, opomenutých faktorů, historických zátěží a dynamických procesů, které zásadním způsobem podmiňují a formují současné kulturní procesy a jejich posuzování. Právě tato syntetizující schopnost je, v současné atmosféře roztržštěnosti, společenské polarizace, nesmlouvavých ideologických zápasů o pojetí identit, informační záplavy, kterou doprovází inflace kompetencí, v době vytváření nových postojových bloků, nových konfesionalizací uvnitř církví i mimo nich, naprosto ojedinělá.

Celou knihou prostupuje uvažování nad úlohou a zodpovědností historika v současné společnosti. Petráček smysl poslání historika spatřuje v permanentní reflexi proměny dynamických procesů, aby tak historik dospěl k samotné duchovní podstatě vlastního povolání ve snaze o porozumění a vyjádření dějinnosti. S tím jde ruku v ruce úsilí o hledání historické pravdy pomocí exaktních metod s vědomím, že dějiny jsou neobyčejně lepkavé a neustále

se na ně nabalují různé mytologizace a ideologické konstrukty. Historik má v Petráčkových očích společenské poslání, které souvisí s odvahou bořit mýty ve jménu co nejsvědomitější badatelské poctivosti. Avšak zájem o samotné dějiny není bez nebezpečí. Vnímá ho i jako jistou léčku, která vábí exotičností, jinakostí a může snadno fascinovat jako referenční nebo projekční plátno posvátné pravosti, ke které se máme vztahovat. Teprve, když se k zájmu o dějiny přidává kritická reflexe toho, co se stalo a jak to formuje současnost, může dojít k tomu, že nám dějiny mohou pomáhat při sebereflexi.

Zájem o dějiny a dějinnost se u Petráčka snoubí se zájmem o křesťanství. Je to právě křesťanský étos, co dává a odhaluje smysl dějin a zakládá ducha dějinnosti. To se v dějinách projevovalo schopností křesťanství, potažmo církve, docházet ke stále novým cílům a nevídaným syntézám lokálních kultur s evangelním étosem. Inovativní a adaptivní potenciál křesťanství, který byl hybatelem společenského ducha, se v šestnáctém a sedmnáctém století obrátil proti samotnému křesťanství. Úsilí o reformu církve nakonec vyústilo ve velké zklamání na všech stranách. Církev a společnost, v té době ještě neoddělitelné sféry, se rozdělily a rozhádaly. Všichni usilovali o opravu celku a skončili u stejně problematických podcelků. To mělo, a dodnes má, za důsledek různé podoby antropologického pesimismu. Antropologický pesimismus učinil z křesťanství instituci, která se na svět neustále zlobí a podezírá ho. Stejně tak se křesťanství staví s podezřením i k samotným dějinám. Jakoby se dějiny církve ani moc netýkaly, nebo jakoby se od určité chvíle četly už jen optikou dějinného pesimismu, v logice „vše se jen zhoršuje. Svět je špatný, zkorumpovaný, je věcí zkažené politiky a nás se netýká“. Křesťané, a nejen oni, si pěstují přesvědčení, že to podstatné se odehrává jen mezi jejich nitrem a Bohem. Téměř úplně se vytratilo přesvědčení, že Boží království je společným úkolem všech křesťanů na světě. S touto podobou křesťanství se Petráček důrazně rozchází. Pro něj, jako toho, kdo věří v Boží vtělení, jsou dějiny nejprivilegovanějším místem, do kterého se neustále vtěluje Bůh a ve kterém je možné radostně zakoušet Jeho přítomnost.

Respekt k dějinnosti mu brání vnímat křesťanství jako kontrakulturu a to ho vede k tomu, aby všemožnými způsoby usiloval o pozitivní optiku nahlížení na rozmanité iniciativy, které se v současném světě usilují o lidskou důstojnost a hledání pravdy. Jedno z hlavních východisek jeho uvažování je budováno na přesvědčení, že křesťanství je z podstaty dějinné, že vysloveně sympatizuje a fandí světu, který se proměňuje. To ho vede k zájmu o lidi v jejich konkrétních kulturních, sociálních a politicko-ekonomických podmínkách, na které je třeba neustále reagovat aktualizací hlásání víry. Proti této inkarnační teologii dějin stojí křesťanství chápané jako identitární ideologie. Petráček odmítá interpretaci církve v duchu Dreherova chybného pojetí Bendova a Havlova termínu paralelní polis, církve jako struktury, kam se v nostalgii po státním náboženství utíká před světem.

Úvahy o dějinnosti jsou prokládány konkrétními příklady. Čtenář je postupně vpravován a zasvěcován do příběhu Petráčkovy osobní profesní pouti. Na ní se setkávají jeho učitelé s postavami a tématy, o kterých psal. V plastic-

kém pastiši zde defilují osobnosti kultury i samorostlí intelektuálové, románoví hrdinové i církevní představení. Všichni zbaveni pelu romantizujícího nánosu barvotiskových koloratur. Petráčkova medvědí paměť a schopnost vnímat věci v souvislostech čtenáři umožňuje pochopit, že to vše je v podstatě součástí jeho vzrušujícího úsilí dotýkat se živého pohybu ducha. Vše se synteticky slévá do reflexe působení dějinnosti (ducha, Boží přítomnosti, incarnatio continua) v jeho vlastním životě. A zcela logicky rozhovor ústí do autentického vyznání, ve kterém Petráček vyjadřuje touhu sepsat reflexi církevních a duchovních dějin posledních třiceti let, kde by byly vintegrovány různé tradice českého národa v jeden celek. Máme se tedy nač těšit!

ThLic. František Burda, Th.D.
Pedagogická fakulta UHK
Katedra kulturních a náboženských studií
Víta Nejedlého 573, budova E
500 03 Hradec Králové
frantisek.burda@uhk.cz